

ВСТУП

З історії відомо, що ще давні народи дбали про належне поховання тіл своїх померлих близьких. Така турбота виявлялась у почестях та похоронних процесіях. Це свідчить про те, що вже тоді люди вірили у продовження життя після смерті. Разом з тим, вже серед давніх народів знаходимо перші згадки про обмеження почестей похорону, а то й взагалі відмову в них. Наприклад, в Ізраїлі та у сусідніх народах позбавлення померлого почестей похорону вважалося великим горем. Також і Святе Письмо згадує про відмову у почестях похорону для грішника: «Твій труп стане поживою всякому птаству небесному й звіру земному, та й нікому буде їх відганяти» (Втор 28, 26). Подібно пророк Єремія пророкує про ганебне закінчення життя юдейського царя Йоакима і його похоронення як про кару за насильство і пролиття невинної крові: «Не голоситимуть по ньому: Леле, брате мій! Леле, сестро! Не голоситимуть по ньому: Леле, володарю, леле, величносте! Неначе осла, його поховають: витягнуть і викинуть геть за браму ерусалимську» (Єр 22, 18–19). Продовжують тематику обмеження похоронних почестей для грішника і Псалми Давида (див. Пс 79, 2–3), й інші книги Святого Письма.

Однак у Старому Завіті є приписи не тільки стосовно обмеження почестей похорону, але і щодо їх надання, як це, наприклад, було із тілом Якова (див. Бут 50, 2). У Новому Завіті також є згадки про надання почестей для тіл померлих. Зокрема у Діяннях Апостольських згадується про такі почесті при похороні дівчини Тавити (Ді 9, 37). Врешті, у Євангеліях читаємо про похоронні почесті і над тілом Ісуса Христа (див. Мк 15, 46; Йо 19, 40; Мт 26, 12) тощо.

Отже, тема похорону була актуальною ще в Старому Завіті. Згодом вона набула нового виміру після воскресіння Ісуса Христа, а також не втратила своєї актуальності і в наш час. Адже і зараз серед християн присутній звичай піклування про тіла померлих братів і сестер. Церковний похорон вважається благословенням для померлого, він є важливим актом християнської молитви. Поховання померлого — одна зі справ милосердя стосовно тіла. Християни вірять у воскресіння тіл, саме тому і шанують тіла померлих. Разом з тим, сама людина також покликана стати гідною такого вшанування після смерті завдяки своєму праведному життю. Адже не всім, хто помер, дозволяються почесті християнського Чину похорону.

Загалом питання християнського Чину похорону є багатограним. Його, наприклад, можна розглядати з літургійної чи з пастирської точки зору. Однак у нашому дослідженні ми спробуємо розглянути його з канонічного боку, адже такому розгляду, на нашу думку, досі було присвячено недостатньо уваги. Відтак, ми обрали таку тему нашої дипломної праці: «Канонічні приписи стосовно Чину похорону в УГКЦ».

Метою нашого дослідження є вивчення сучасних канонічних постанов УГКЦ щодо похорону, їх аналіз і порівняння з окремими постановами інших Католицьких Церков. Іншою складовою мети цієї дипломної праці є пошук канонічних джерел сучасних приписів щодо похорону. Досягнення такої мети передбачає також і наступні завдання перед нами:

1) дослідити постанови Собору та Синоду Галичини XVIII–XIX ст., які хронологічно

передують чинному праву УГКЦ, однак своїми вказівками щодо звершення християнського Чину похорону становлять канонічну цінність для нашого дослідження як джерела сучасних приписів;

2) проаналізувати окремі постанови Синодів інших Східних Католицьких Церков, які стосуються християнського похорону і стали в цьому питанні підґрунтям для канонів ККСЦ, що є чинним законодавством для Східних Католицьких Церков.

Отже, в той час, як об'єктом нашого дослідження є християнський Чин похорону у його канонічному вимірі, предметом дослідження будуть постанови деяких Синодів та Собору Східних Католицьких Церков, відповідні канони ККСЦ, а також Розпорядження Владики Юліана Вороновського від 12 квітня 2002 р. Б. щодо звершення похорону на парохіях СДЄ УГКЦ та Інструкція Блаженнішого Любомира Гузара щодо обмеження почесностей християнського похорону від 31 жовтня 2009 р. Б. для всієї УГКЦ. За допомогою цих документів ми зможемо оглянути приписи сучасного законодавства УГКЦ щодо поставленої тематики, а також їх канонічні джерела. Позаяк ці документи у своїх постановах щодо похорону акцентують увагу на похороні мирян, то і ця дипломна праця буде зорієнтована саме на похорон мирян, а про похорон духовенства згадуватиметься лише дуже загально і в окремих місцях.

Заздалегідь варто зауважити про термінологічну особливість нашої дипломної праці щодо розрізнення термінів «Собор» та «Синод». Це питання залишається предметом багатьох дискусій та різних поглядів. Відтак, важко відшукати чітке розрізнення між цими термінами. На нашу думку, найчіткіше розрізнення проводить Дімітріос Салакас, котрий застосовує термін «Синод» щодо помісних, а «Собор» — щодо Вселенських зібрань єпископів. Саме таке розрізнення ми використаємо у нашій дипломній праці. Крім того, слід пам'ятати, що термін «Собор» вживається в українському перекладі ККСЦ відносно патріарших (див. кан. 140 ККСЦ) та єпархіяльних (див. кан. 235 ККСЦ) Соборів. З огляду на це, термін «Собор» застосовуємо відносно IV Вселенського Собору 451 року та Перемиського єпархіяльного Собору 1740 року.

Проблематика теми нашого дослідження полягає у відсутності перекладів українською мовою постанов різних Синодів інших Східних Католицьких Церков, а також брак літератури щодо самих Синодів та їх історичного контексту у своїх Церквах. Відтак, ми звернемося до іншомовних перекладів згаданих постанов для того, щоби відшукати в них джерела окремих канонів ККСЦ, а також порівняти із сучасним законодавством УГКЦ. Опираючись на зазначені нами принципи дослідження, структура праці складатиметься з двох розділів. У першому розділі ми розглянемо східні канонічні джерела приписів стосовно християнського Чину похорону, а у другому — безпосередньо дослідимо сучасні постанови, яких мають дотримуватися вірні УГКЦ щодо питання звершення християнського похорону.

Відтак, у першому розділі нашої дипломної праці ми розглянемо приписи Синодів інших Східних Католицьких Церков щодо похорону, що є метою першого підрозділу цього розділу. Зокрема мова йтиме про відповідні постанови таких Синодів XVIII–XX ст.: Ліванського Синоду Маронітської Церкви 1736 року, першого провінційного Синоду Румунської Греко-Католицької Церкви 1872 року, Шарфеньського Синоду Сирійської Церкви 1888 року, Олександрійського Синоду Коптійської Церкви 1898 року та Національного Синоду Вірменської Церкви 1911 року. Натомість у другому підрозділі цього розділу ми детальніше зупинимося на аналогічних постановах єпархіяльного Собору та провінційного Синоду Галичини

XVIII–XIX ст., а саме: Перемиського єпархіяльного Собору 1740 року і Львівського провінційного Синоду 1891 року. У Львівському Синоді, окрім розгляду постанов безпосередньо щодо самого похорону, ми також проаналізуємо деякі дотичні приписи Синоду, наприклад, заборону творити літургійне поминання окремих померлих мирян. У другому розділі нашої дипломної праці ми проаналізуємо сучасні постанови стосовно християнського Чину похорону. Сюди ввійдуть постанови щодо похорону, подані у ККСЦ, Розпорядженні Владика Юліяна Вороновського від 12 квітня 2002 року та Інструкції Блаженнішого Любомира Гузара щодо обмеження почесностей християнського похорону від 31 жовтня 2009 р. Б. Розгляду кожного з цих документів буде присвячено окремий підрозділ другого розділу нашої праці.

Джерелами для написання запропонованої дипломної роботи будуть насамперед постанови перелічених Синодів, Собору та згадані документи Церкви. Користуючись цими джерелами при написанні праці, застосовуватимемо порівняльний, описовий, аналітично-синтетичний методи. Для кращого розкриття теми за допомогою цих методів, ми використовуватимемо також іншу літературу. Для прикладу, використовуючи синтетичний метод, ми робитимемо певні висновки та узагальнення з розглянутих канонічних приписів, а також з дотичних до нашої теми праць: Путівника по Східному Кодексу (за редакцією Джорджа Недунґатта), з праці Віктора Поспішила Східне Католицьке Церковне право згідно з ККСЦ, а також з декількох праць о. Олександра Бачинського (Право Церковне; Практичний проводникъ для священниковъ въ загалѣ, а въ особености для душпастырей; Богословіе пастырске і Короткій выкладъ католицкого богословія морального). Описовим методом ми користуватимемося, наводячи певні приклади та думки з галузі літургійного та пастирського богослов'я, подані зокрема у працях Літургіка Владика Юліяна Пелеша, Основні поняття Літургії Петра Черемського тощо. Натомість, порівняльний метод буде необхідний для нас при огляді різних постанов Синодів інших Східних Католицьких Церков, та порівнянні їх із чинним законодавством УГКЦ.

Загалом наше дослідження не претендує на повноту розкриття тематики християнського Чину похорону, однак воно є спробою певного аналізу та систематизації приписів щодо цієї справді актуальної в наш час теми.

ВИСНОВКИ

Метою нашої дипломної праці було дослідження окремих сучасних постанов щодо звершення християнського Чину похорону, а також їх канонічних джерел. Серед таких джерельних приписів нами були опрацьовані відповідні постанови Синодів XVIII–XX ст. різних Східних Католицьких Церков, в тому числі постанов єпархіяльного Собору та провінційного Синоду Галичини XVIII–XIX ст. Щодо сучасного законодавства ми насамперед розглянули відповідні приписи ККСЦ, які є зобов'язуючими для всіх Східних Католицьких Церков. Опісля було розглянуто Розпорядження Владика Юліяна Вороновського від 12 квітня 2002 року, зобов'язуюче вірних СДЄ УГКЦ, та Інструкцію Блаженнішого Любомира Гузара щодо обмеження почесностей християнського Чину похорону від 31 жовтня 2009 року для всієї УГКЦ.

В результаті аналізу згаданих джерел можемо зробити висновок, що в своїй більшості постанови проаналізованих Синодів, Собору та приписи відповідних документів Церкви були подібними між собою або й однаковими. Однак ми відшукали також і багато різних постанов та приписів, які виразно суперечили один одному або взаємодоповнювалися. Саме ці моменти подібності та відмінності ми найбільше підкреслювали у нашому

дослідженні. Разом з тим, ми помітили, що жодна з проаналізованих постанов виразно не суперечить сучасному чинному законодавству, поданому насамперед у ККСЦ.

Цінність цієї дипломної праці полягає у тому, що ми не просто проаналізували документи, які лягли в основу нашого дослідження, але також навели для порівняння багато інших постанов щодо похорону, які містяться, наприклад, у Правилах святих Отців, постановах різних Східних Католицьких Синодів, Декретах єпархіальних Єпископів, тощо. Також у необхідних місцях ми порівнювали сучасні приписи з приписами попереднього законодавства (CS), з чинним Латинським правом (ККП), наводячи загалом аналогії зі звичаями і приписами не тільки Римо-Католицької Церкви, а й Східних Католицьких Церков, а також РПЦ.

Рівно ж, вважаємо, що проведене нами дослідження не є суто теоретичним матеріалом, а може бути корисним також і з практичного боку. Адже воно може дати практичні вказівки священикам при прийнятті рішення стосовно способу звершення похорону тієї чи іншої померлої особи. Це може стати допомогою для священиків у вирішенні різних казусів та ситуацій, в яких іноді важко точно знати рішення.

Однак наша дипломна праця не претендує на вичерпність і не вирішує всіх питань, пов'язаних із християнським Чином похорону. Тут ми аналізували ті постанови щодо звершення похорону, які нам вдалося відшукати. Проте мірою розвитку суспільства Церква завжди потребуватиме відповідей на нові виклики. Так, наприклад, ще нещодавно приписи стосовно осіб, котрі вибрали кремацію свого тіла, не розглядалися взагалі, а зараз цю площину оминати неможливо. Ще одним прикладом досі залишається замороження — вид поховання, який досі не розглядається ні приписами ККСЦ, ні якими-небудь іншими постановами. Брак джерел стосовно такого поховання і реакції Церкви на це є причиною, через яку ми не могли розглянути цю тему у нашому дослідженні. Отож, наша дипломна праця лише може спонукати до подальшого вирішення тих питань, які нам вирішити чи навіть заторкнути не вдалося з тих чи інших причин.

Окрім того, варто зазначити що східна церковна традиція знає чотири види похоронних богослужінь: похорон священиків, ченців, мирян і дітей. Кожний з них у своїй суті є молитовним зібранням, мета якого — підкреслити присутність Христа. Враховуючи допустимий об'єм праці, ми не могли кожний із цих видів розглянути окремо. Тому цей аспект поставленої теми міг би бути цікавим напрямок для подальшого вивчення та наукового дослідження.

Також у тематиці звершення християнського Чину похорону існують подальші можливі напрямки дослідження не лише в канонічній, але і в інших галузях. Можна було би розпрацювати у площині літургійного богослов'я Чин похорону для неохрещених дітей, якого немає у візантійській традиції. У тексті дипломної праці ми лише загально торкнулися цього питання, на основі чого можемо зробити висновок, що Церква впродовж історії усіяко старалася, щоб всі діти були якнайшвидше охрещеними. Однак трапляються випадки, коли все ж таки діти помирають без прийняття Таїнства Хрещення. Тому потреба у такому Чині зараз дуже значна, бо саме літургійна молитва Церкви може допомогти батькам та близьким пережити втрату дитини і дати їм надію на те, що про неї подбає Господь.

З боку пастирського богослов'я та пастирської психології, було б доцільно укласти певний порадак для священиків, що міг би допомогти вирішити складні ситуації стосовно звершення похорону, які часто трапляються на парохіях, а також подати принципи

пастирської опіки тих людей, котрі втратили своїх близьких.

Оскільки тема нашої дипломної праці є досить вузькою, то і основні труднощі, з якими ми зустрілися під час її написання, полягають у недостатності самих канонічних постанов щодо похорону, а також літератури, в якій би були прокоментовані ті приписи, які все ж таки існують. З огляду на таку трудність, аналіз джерел нашої праці не завжди був достатньо підкріплений належною додатковою літературою.

Однак, надіємось, що наша праця стане поштовхом для подальших досліджень заторкнутої нами теми.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ І. ДЖЕРЕЛА СХІДНИХ КАНОНІЧНИХ ПРИПИСІВ СТОСОВНО ХРИСТІЯНСЬКОГО ЧИНУ ПОХОРОНУ 9

1. Джерела канонічних приписів у постановах помісних Синодів XVIII–XX ст. окремих Східних Католицьких Церков 9

1.1 X титул Ліванського Синоду Маронітської Церкви 1736 року 9

1.2 XI розділ VI титулу першого провінційного Синоду Румунської Греко-Католицької Церкви 1872 року 11

1.3 XI артикул Шарфеньського Синоду Сирійської Церкви 1888 року 14

1.4 VI артикул Олександрійського Синоду Коптійської Церкви 1898 року 16

1.5 VIII розділ IV титулу Актів і декретів національного Синоду Вірменської Церкви 1911 року 18

2. Джерела канонічних приписів у постановах єпархіяльного Собору та провінційного Синоду Галичини XVIII–XIX ст. 20

2.1 VIII пункт IV розділу постанов Перемиського єпархіяльного Собору 1740 року стосовно похорону 20

2.2 XII титул постанов Львівського провінційного Синоду 1891 року стосовно похорону 22

РОЗДІЛ ІІ. СУЧАСНІ ПОСТАНОВИ ВІДНОСНО ХРИСТІЯНСЬКОГО ЧИНУ ПОХОРОНУ 33

1. Постанови стосовно християнського Чину похорону у канн. 875–879 ККСЦ 33

2. Розпорядження Владика Юліана Вороновського від 12 квітня 2002 року 39

3. Інструкція Патріярха Любомира Гузара від 31 жовтня 2009 року 48

ВИСНОВКИ 56

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ 59